

1600-tals version («Bremmin» for Bremen etc.). Der er imidlertid ingen tvivl om den konklusion, der drages, nemlig at tiden 1550-1650 kom til at rumme en særlig erhvervskultur, en professionel søfartskultur med faktisk alle de grundtræk, der senere knyttede sig til den. Søens folk blev utvetydigt noget særligt i denne periode, og med god grund opfordrer Mortensøn til øget forskning i dette interessante eksempel på samfundsmæssig specialisering.

Bjørn Poulsen

Ole Lange: *Logbog for Lauritzen 1884-1995. Historien om Konsulen, hans sønner og Lauritzen Gruppen*. (Handelshøjskolens Forlag, 1995). 408 s., 246 kr.

Umiddelbart kan det undre, at et skævt 111-års jubilæum markeres. Det skyldes imidlertid, at familien Lauritzens oprindelige købmandsforetagende videreførtes af Ditlev Lauritzen allerede fra 1884, mens selve rederiet »Vesterhavet«, der kom til at udgøre ryggraden i den eksisterende Lauritzen gruppe, først blev dannet i 1895. Siden da har Lauritzens aktiviteter ændret sig i omfang og karakter – rederiet konsolideredes og udvikledes senere til en af de allerstørste koncerner i Danmark. Denne ekspansion har også indebåret en række ændringer i forretningsstrategier og ledelsesforhold, og det er disse problemer, der udgør bogens grundtemaer.

Indledningsvis tegnes et billede af moderne virksomheders udvikling, hvor stadig mere komplekse organisationsstrukturer dannes, og hvor personligt ejerskab og ledelse efterhånden bliver adskilt. Det er velgørende, at Lange giver sig i kast med disse mere almene udviklingstræk og teoretiske pointer og ikke bare lader historien tale for sig selv, selv om det nok er problematisk

alene at give erhvervshistorikeren Alfred Chandler æren for disse udsagn. Den konkrete håndtering af strategi og ledelse behandles gennemgående og giver udmærket struktur på fremstillingen, men først til allersidst diskuteres disse træk samlet. Her finder Lange grund til at revidere nogle af antagelserne og understreger bl.a. den særlige rolle, Lauritzen familien har spillet, hvorved forbindelsen mellem ejerskab og ledelse ikke gradvis, men tværtimod abrupt og på et sent tidspunkt i koncernens historie ophæves.

Desværre er diskussionen for knap, det udmærkede materiale taget i betragtning. Fremstillingen har da heller ikke den traditionelle afhandlingsstramme karakter. Den er henvendt til et lidt bredere publikum, hvilket Lauritzen fondet som opdragsgiver sandsynligvis også har ønsket.

Bogen er inddelt i fire hovedkapitler: 1. Opbygning af rederiet, 2. Udvikling af en koncern, 3. Konsolideringen i efterkrigstiden, og 4. Nedgang (og redning). Disse fire faser følger alle den industrielle udvikling og diversificering af Lauritzens aktiviteter, men de følger samtidig nøje forandringerne i ledelsesforholdene. I den første periode stod den gamle konsul Ditlev Lauritzen i spidsen; i den næste overdroges ledelsen til sønnerne, der videreudviklede foretagendet fra midten af 1930'erne; efter 2. Verdenskrig fortsattes makkerskabet mellem de to brødre inden for rammerne af en udvidet koncern; og endelig gled ledelsen helt ud af familiens hænder og overdroges professionelle virksomhedsledere fra slutningen af 1970'erne efter Knud Lauritzens død. Arvefølgen var ikke lagt til rette, hvilket en overgang bragte Lauritzen gruppen ud i store vanskeligheder. Det lykkes at få alle disse faser beskrevet rimelig godt, og det må især fremhæves som et plus, at også den nyere tid er godt beskrevet.

Det er primært den interne organisatoriske udvikling samt de forretningsstrategier, der søges realiseret under forskellige konjunkturer, der behandles. Andre spørgsmål er mere perifere. Lauritzen familiens engagement i politik kommer glimtvis frem, men det er her fortrinsvis faderen Ditlev Lauritzens deltagelse, og i mindre grad sønnernes meritter, vi hører om, selv om spørgsmålet f.eks. behandles mere alment i forbindelse med vurderingen af Ivar og Knuds forskellige temperament og samfundsmæssige engagement samt diskuteres i forbindelse med oppositionen i besættelsesårene.

I Danmark deltager store virksomheder gerne i erhvervsorganisationernes arbejde. Det er dog forholdsvis sparsomme oplysninger, der gives om indsatsen i redernes organisation, Danmarks Rederiforening, eller for den sags skyld om deltagelsen i andre af erhvervenes organisationer, som Lauritzen koncernen har været tilknyttet. Temaet behandles ganske udmærket i forbindelse med reguleringen under 1. Verdenskrig og Ditlev Lauritzens deltagelse i Den overordentlige Kommission, men glider senere så godt som ud af fremstillingen. Dog bliver det delvis berørt i forbindelse med Lauritzens forhold til andre redere og andre dele af erhvervs livet. Her er det f.eks. interessant at konstatere, at det anstrengte forhold til specielt ØK og A.P. Møller har historiske rødder og baserer sig på forskellige

virksomheds- og samfundsfilosofier. Lauritzen er fra disse to rederiers kontorer undertiden blevet betragtet som noget af en opkomling, der gik sine egne veje og antastede den kollegialitet, der burde herske inden for dansk skibsfart og erhvervsliv i bredere forstand. Det fremgår således også, at de begge – og i nyere tid specielt A.P. Møller – i kraft af deres størrelse og renommé har haft held til at stikke en kæp i hjulet for visse af Lauritzens initiativer.

Monografier over danske rederier er en sjælden vare. Baseret på fri adgang til de centrale virksomhedsarkiver har Lange leveret et velkomment bidrag til nyere dansk skibsfartshistorie med primær fokus på rederiet og i anden række med blikket rettet mod værfterne og de øvrige dele af koncernen. Den beskedne forskning skyldes både, at der findes et beskedent antal søfartshistorikere, der nok mere har haft opmærksomheden rettet mod erhvervet end mod de enkelte rederier, og at rederierne selv har udvist en manglende interesse i at lade sig portrættere af historikere og andre samfundsvidenskabsfolk. Med bogen er der dog taget et skridt i den rigtige retning, og det ville være fint, hvis ikke blot flere rederier blev skildret, men også hvis denne opgave samtidig kunne indbefatte en mere systematisk kortlægning af ledelsestraditionerne i danske erhvervs virksomheder.

Karsten Ronit

KULTURHISTORIE

Nils-Arvid Bringéus: *Skånska kistebrev*. (Skånes Hembygdsförbund, 1995). 325 s.

Bogen er en separatudgave af *Skånes Hembygdsförbunds årsbok* 1995, en

uhyre lækker og velproduceret bog i et lille handy format med smukke farvegengivelser – skrevet af den store svenske kapacitet inden for folkelig grafik på såvel svensk som europæisk grund.

Det er den første store samlede frem-